

Христина МАРКУ

(Тракийски университет „Демокрит“ – Комотини, Гърция)

КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ НА ПОНЯТИЕТО БУНТ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Човешкият бунт има неоценимата стойност на доказателство за съществуването на заложен в човека ценности.

Георги Марков

Резюме. Настоящото изследване е посветено на представите за понятието БУНТ като част от българската езикова картина на света. Характеристиките, заложен в структурата на понятието, се разкриват чрез анализ на систематични езикови данни, включително лексикографски дефиниции, както и словосъчетания с различна степен на стабилност. Освен това се използват материали от паремиялогията като източник на етноспецифична и културно значима информация. Целта е да се опишат и реконструират стереотипните характеристики на понятието, които са твърдо установени в колективното езиково съзнание на българите и широко се използват в речта. В общи линии БУНТ се тълкува като аксиологично амбивалентно понятие, което в редица контексти се разбира като средство за защита и утвърждаване на фундаментални ценности, като свобода, справедливост и човешко достойнство.

Ключови думи: бунт; концепт; систематични лингвистични данни; фразеология; паремиялогия

Hristina MARKOU

(Democritus University of Thrace, Komotini, Greece)

THE CONCEPTUALISATION OF REBELLION IN BULGARIAN

Abstract. The present study is devoted to the representations of the concept of REBELLION as a fragment of the Bulgarian linguistic worldview. The features embedded in the structure of the concept are revealed through the analysis of systematic linguistic data, including lexicographic definitions, as well as collocations with varying

degrees of stability. In addition, materials from paremiology are employed as a source of ethnospecific and culturally significant information. The aim is to describe and reconstruct the stereotypical features of the concept that are firmly established in the collective linguistic consciousness of Bulgarians and widely operative in usage. In general terms, REBELLION is interpreted as an axiologically ambivalent concept which, in a number of contexts, is understood as a means of defending and affirming fundamental values such as freedom, justice, and human dignity.

Keywords: *rebellion; concept; systematic linguistic data; phraseology; paremiology*

1. Увод

С широко използвания в когнитивните изследвания термин *concept* се назовават ментални структури, включващи широк набор от познавателни, емоционални и прагматични характеристики, натоварени с оценъчна, ценностна и културно-фонова информация. Концептът не съвпада по съдържание със значението, макар че и двата термина се отнасят до ментален корелат, разположен между езиковия израз и неговия референт от реалния свят (Bartmiński, Chlebda 2013: 70 – 71). В структурата на концепта или стереотипа¹ са налични както денотативни, така и конотативни съдържателни елементи, отправящи към сложни асоциативни връзки и установени представи. Концептът се определя като ментална структура с конкретен езиков израз, белязана с културна специфика и отразяваща колективното съзнание: т.е. „понятие, потопено в културата“ (Маслова / Maslova 2012: 20).

В настоящата разработка търсим отговор на въпроси, свързани с концепта БУНТ: какво е съдържанието на понятието, кои езикови единици го експлицират? Съсредоточаваме вниманието си върху системните данни от езика, на първо място – върху „лексиката и установените значения на думите, тяхната етимология, словообразователните и семантичните деривати, както и фразематиката, тоест съвкупността от словосъчетания с различна степен на устойчивост – от свободни колокации през класически фразеологизми до идиоматични изрази“ (Bartmiński, Chlebda 2013: 72). Този вид данни са сред трите типа базови данни (системни, анкетни и текстови), които според концепцията на етнолингвистите от Люблинската етнолингвистична школа са водещи по отношение на проучването на концептите, принадлежащи към аксиологичната сфера (Niebrzegowska-Bartmińska 2018: 17). Целта ни е реконструкцията на „обичайния езиков образ“ на понятието БУНТ, като се уловят най-

¹ Според някои автори двата термина следва да се използват като равнозначни и взаимозаменяеми (Bartmiński, Chlebda 2013: 71).

широко функциониращите стереотипни черти. Характеристиките, които изграждат този (както и всеки друг) стереотип, имат различна степен на устойчивост в индивидуалното и колективното съзнание. Самите речникови дефиниции представляват своеобразни „културни текстове“, в които се кодифицира социално утвърденото познание за предмети, хора и явления, запис на представите и вярванията на даден колективен субект, както и свидетелство за споделяните от този субект норми и ценности (Bartmiński, Chlebda 2013: 75).

Втората група базови данни са текстовете, „получени чрез анализ на текстове, които винаги са определени от гледна точка на стил и жанр, като достъпът до тях днес се улеснява от езиковите корпуси“ (Bartmiński, Chlebda 2013: 72). В този смисъл разглеждаме паремията като малки фолклорни текстове.²

БУНТът може да се мисли като аксиологичен концепт, макар и не самостоятелен и не безусловен. В най-общ план той носи амбивалентен оценъчен характер и функционира не като ценност сама по себе си, а като средство за утвърждаване и защита на висши принципи – свобода, независимост, справедливост и човешко достойнство. В този план БУНТът е условие за появата на ценности, а не една от тях. Той функционира като метаценност, изразяваща критично отношение към наложени норми и властови структури. Но БУНТът, когато се оценява от страна на угнетителите, може да бъде представен като заплаха, разрушение и хаос, насочени срещу реда и стабилността.

2. БУНТът въз основа на лексикографски източници

Чрез анализ на речниковите дефиниции на ключовите лексеми, представящи концепта, могат да бъдат открити важни понятийно-съдържателни признаци. В проучването концептът БУНТ се представя с неговите основни езикови репрезентанти, сред които на първо място са лексемата *бунт* и синонимният ред от думи с най-близка семантика. Анализът на синонимите позволява да се открият допълнителни диференциални признаци (Маслова / Maslova 2012: 22).

² Терминът *паремия* се използва като обединяващ понятията *пословица* и *поговорка* (Мичева-Пейчева 2015, Карталова 2024).

2.1. Етимология

Лексемата *бунт* в българския език навлиза с посредничеството на руския, където преминава чрез пол. *bunt*. В полския език е заета през XVII в. от нем. *Bund* – ‘съюз’. Посоката на семантичното развитие на лексемата е обяснима благодарение на развитите в немския и полския език преходни значения ‘организирам съюз, заговор срещу’: *urządzić bunt (wzbuntować się) przeciw komu* (Фасмер / Vasmer 1, 241; БЕР, 1, 90).

2.2. Основни езикови репрезентанти

Освен чрез основната ключова дума концептът се реализира и с други единици в езика – деривати, синоними, фразеологизми, паремии (Кирилова / Kirilova 2017: 68). Основни репрезентанти на понятието БУНТ в българския език са лексеми, които въз основа на значенията могат да се разделят на две групи: активни форми на противопоставяне, образуващи ядрото на семантичното поле (*въстание, метеж, брожение, протест, неподчинение, непокорство, борба*), и по-периферните значения на обществени нагласи, емоционални състояния или вътрешни преживявания на човека, свързани с психическо напрежение или реакция на дадена ситуация (*недоволство, негодувание, възмущение, смут, вълнение*). В Синонимния речник на съвременния български книжовен език лексемата *бунт* е представена като основен синоним на *въстание*, следван от *революция, метеж, буна*. Общото им значение е въоръжена борба срещу властта (Димитрова, Спасова / Dimitrova, Spasova 2004: 152).

В Речника на съвременния български книжовен език понятието БУНТ на първо място се тълкува като ‘масова проява на неподчинение, непокорство поради негодувание срещу нечия власт или несъгласие с установен ред; размирица, смут’. Второто подадено значение е ‘организирана народна въоръжена борба срещу потисническа власт; въстание’. Посочено е и преносното значение – ‘проява или израз на силно негодувание, възмущение от нещо’ (РБЕ).³

В речниците са засвидетелствани редица словообразователни деривати. В Българския етимологичен речник значението на лексемата *бунт* е представено чрез синонима *въстание* и с производните *бунтар, бунтарка, бунтарски, бунтарство, бунтовен, бунтовник, бунтовнически, бунтовнишки, бунтовничество, бунтувам*, срещани често в езика на Хр. Ботев. Посочват се също така и глаголят *бунтя* – ‘бунтувам’,

³ В изследването използваме електронното издание на Речника на българския език, достъпно онлайн (вж. <https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/%D0%B1%D1%83%D0%BD%D1%82/>).

както и съществителното *бунта* – ‘каране, раздор’ (Брезнишко) и *бунтчия* (у Ботев) (БЕР, т. 1, 90).

Близък по значение, но с различен произход е глаголят *буня* – ‘размирявам’. Семантиката на производното съществително *буна* е ‘размирица, въстание’, изведено от стб. глагол **бѹѣнѣти*, **бѹѣнѣ*, паралелна форма на *вѹѣти*. Свързано с глагола *буя* и прил. *буен* със значение на ‘нещо бурно, енергично, неукротимо’ (БЕР, т. 1, 96). В Старобългарския речник прил. *вѹѣи* е представено със значение ‘неразумен, безумен’ (СБР, т. 1, 122).

В Българския тълковен речник лексемата *бунт* е определена най-общо като *вълнение срещу установена власт или ред, въстание, размирица, буна* (БТР, 70). В тълкуването на синонима *буна* се съдържа допълнително уточнение за вършителите на действието и то се характеризира като ‘народно въстание’. В Речника на българския език на Найден Геров е представена единствено думата *буна* като колективно действие, насочено против някаква власт: ‘кога се повдига народ въз началството, въз главатарите си, повдиг, възмущение, метеж, въстание’ (Геров / Gerov 1975, 85).

Основният синоним – *въстание*, е представен в Речника на съвременния български книжовен език като ‘организирана масова народна въоръжена борба срещу властта в защита на класови или национални интереси’. Това тълкуване е по-тясно, определянето като масова и народна борба го поставя в социален и политически контекст и му придава профилирано съдържание, фокусирано върху отхвърлянето на съществуващия обществен и държавен ред. Общественото недоволство е основното значение на синонима *брожение*. Наблюдения върху употребите на синонимните лексеми в руския език показват, че семантичното поле на основния синоним – *въстание*, се структурира в две направления: „революция“ (когато е организирано, масово и успешно) и „бунт, метеж“ (стихийно, локално и обикновено потушено). Откроява се освен това и ясно изразено предпочитание към употребата на един или друг синоним в зависимост от гледната точка по отношение на събитието: социалните конфликти се определят като въстание от угнетените, но като метеж и бунт от угнетителите (Карасик / Karasik 2020: 42).

При едно сверяване на значенията с определенията, представени в някои от речниците със свободен онлайн достъп, какъвто е Българският универсален речник в мрежата (<https://rechnik.chitanka.info/w/%D0%B1%D1%83%D0%BD%D1%82>), в дефиницията на *бунт* е посочен един допълнителен елемент – неговият стихийен характер. В Уикиречника е дадено

определение, което представя бунта като организирано противопоставяне на група хора срещу съществуващия ред, но с локален характер и елементи на стихийност, тъй като е без добра предварителна подготовка и без ясна стратегическа цел. Може да се прояви чрез силно изявено недоволство или въоръжени сблъсъци и въставане срещу силите на реда (<https://bg.wiktionary.org/wiki/%D0%B1%D1%83%D0%BD%D1%82>).

Сред семантичните признаци на синонима *размирица* наред с тълкуването като проява на открито обществено недоволство и протест срещу властта се отбелязват и такива допълнителните елементи, като безредица, безпорядък, хаос (РБЕ). Много близък е синонимът *метеж* – лексема с книжен характер, етимологично свързана със *смут*, *мътен*, *мътя* (БЕР, 3, 767). В Речника на Тихонравовия дамаскин (2012, 467) *метеж* е представен като ‘смут, размирица’, като израз на непокорство и неподчинение на властта.

Най-общо може да се заключи, че представените в речниците значения на лексемата *бунт* се съотнасят с понятието за власт или установен ред, обикновено с масов характер на непокорство и негодувание, но и за безредие и смут. На второ място се свързва с организирана борба срещу потисничество. Метафорично се отнася изобщо до израз на недоволство и възмущение. Понятието БУНТ се свързва със система от ценности и норми, които могат да бъдат колективни или индивидуални.

В контекста на ценностната рамка концептът БУНТ може да бъде видян по следния начин: лексемите от ядрото на семантичното поле (въстание, метеж, протест, неподчинение) показват активната форма на съпротива, чрез която се утвърждават висши ценности (свобода, справедливост, достойнство). Периферните лексеми (недоволство, възмущение, непокорство) отразяват морално-емоционалната нагласа, която подготвя бунта и подсилва неговата ценностна функция като критично отношение към наложените норми. Т.е. семантичното поле БУНТ отразява както самото действие, така и аксиологичния смисъл, който то носи. БУНТът сам по себе си е амбивалентен концепт: може да бъде положително или отрицателно конотиран, градивен или разрушителен.

Опитът от взаимодействието с извънезиковата реалност в различните езици, но и във всеки един конкретен език, разглеждан в различни исторически периоди, може да бъде представен различно. Този факт налага езиковата концептуализация да се изучава и откъм нейната вариативност, разглеждана в два аспекта: междуезиков и вътреезиков, т.е. да се видят концептуалните изменения и влиянието на социокултурните фактори (Яворска / Yavorska 2013: 98 – 99), довеждащи до нарастващи разминавания дори в рамките на една и съща национална общност

(Bartminski, Chlebda 2013: 70). Така например в съвременния социален дискурс бунтът се разглежда най-вече като несъобразяване и неподчинение на установени и наложени правила и като опозит на закона и неговото спазване и прилагане. Един красноречив пример може да предложи правно-дискуссионният форум LexTalks, където бунтът е в антонимно отношение със закона: „Между бунта и закона – тийнейджърите в България“.

3. Концептът БУНТ във фразеологията и паремиологията

Значими елементи, формиращи концептите, се извеждат от фразеологизмите, пословиците и поговорките, които в голяма степен отразяват стабилните мирогледни представи. От една страна, те разкриват стереотипните характеристики, с които концептът битува в съзнанието на носителите на езика. От друга, отразяват амбивалентността в нагласите към концепта, вариращи между позитивното и негативното осмисляне.

3.1. БУНТът във фразеологията

Фразеологичният материал е ексцерпиран от Фразеологичния речник на българския език, т. 1 и т. 2 (ФРБ 1974; 1975) и от Речника на българския език (РБЕ). Най-голямата група фразеологични единици са свързани с обществено-политическото измерение на концепта, обединени от общото значение за масова въоръжена съпротива. Единиците със значение ‘негодувам, боря се, подемам борба, въставам, бунтувам се срещу потисник, господар, власт’, т.е. противопоставям се активно, най-често описват конкретно действие, метафоричен израз на значението ‘започвам въоръжена борба’: „Вдигам знамето (байрака)/Вдигам пушка“, „Вдигам/вдигна оръжие“, „Вадя меч/Вадя оръжие“, „Кръстосвам/кръстосам меч (шпага)“, „Вдигам/вдигна меч против (срещу) някого“.

БУНТът като борба за политическо освобождение, отхвърляне на нечия власт и тирания във фразеологията се определя като борба срещу робството. В следните фразеологизми със значение ‘отхвърлям чужда власт’ робството се представя образно чрез оковите – основно средство за ограничаване на свободата в пряк и в преносен смисъл: „Троша/Разбивам/Чупя оковите си“.

БУНТът, въставането и борбата са свързани и с идеята за риска и саможертвата в името на някакъв идеал: „Турям си главата в торбата“, „Залагам си/Слагам си/Давам си главата“ с общо значение ‘жертвам си живота в името на идеал’.

Масовият и народен характер на понятието БУНТ предполага организирано недоволство и съзнателно насочвана и оглавявана съпротива.

Със значение ‘привеждам в бойна готовност, мобилизирам’ са следните фразеологизми, базирани върху метафоричните измерения на глаголите *вдигам* и *изправям*: „Вдигам/Изправям на нога“, „Свиквам под байрак/знамената“, „Вдигам/вдигна на оръжие някого или нещо“, „Вдигам/вдигна на крак някого или нещо“, „Вдигам/вдигна на <бойна> нога някого или нещо“, „Вдигам/вдигна на ура“.

С по-широко разбиране на БУНТ, като непокорство, неподчинение, непослушание и израз на недоволство, неодобрение, реакция на несправедливост, отстояване на собствени позиции, са следните фразеологични единици: „Вдигам/изправям глава“ – ‘проявявам неподчинение, ставам непокорен, възбунтувам се’, „Надигам/надигна глас“ – ‘започвам да говоря, да се изказвам решително в подкрепа или против някого или нещо’. Изправянето и вдигането като физическото движение метафоризират духовно състояние, социално поведение и морална позиция на личността. Фразеологичните значения на подчинение, търпение и послушание, които се явяват основни семантични антоними на бунта, се изграждат образно върху действия, противоположни на изправянето, като свеждане, навеждане и прегърбване. Физическото движение надолу се осмисля като състояние на покорство, примирение, отказ от противопоставяне и приемането на чужда воля или натиск. Приведената осанка се асоциира със смирение, търпение и покорство: „Скланям/свеждам глава“ – ‘подчинявам се, покорявам се’; „Превивам врат (глава)“ – ‘примирявам се, подчинявам се, отстъпвам пред някого или нещо, без да се съпротивлявам’; „Превивам гръб / гръбнак<а си>“ – ‘покорявам се, подчинявам се на някого, търпя неговата власт, тирания’; „Налягам си парцалите (дрипите, дрипелите)“ – ‘преставам да действам или да се противопоставям; кротувам, мирувам, смирявам се’.

Фразеологичният материал очертава БУНТa като културен концепт с ясно изразено обществено-политическо ядро, свързано предимно с въоръжена съпротива, организирано недоволство и борба срещу власт и потисничество. Наред с това се реализира и в личностен план като израз индивидуална морална нагласа.

3.2. БУНТът в паремиологията

В българската паремиология концептът БУНТ носи както положителна, така и отрицателна аксиологична маркираност. Тази двойствена оценка отразява по-дълбоки културни нагласи, характерни за българската традиционна ценностна система, в която се наблюдава определено

напрежение между отстояването на достойнството и собствената позиция и риска, който то носи, между безразсъдството и благоразумието, между дързостта и умереността, както и между индивидуалната воля и регулативната функция на социалните норми. В този контекст оценката за бунта не е еднозначна, а се колебае в зависимост от конкретните мотиви и последици на неговото проявление.

Един от основните семантични антоними на бунта, възприет като непокорство и противопоставяне, е търпението. В българската паремиялогия търпението се концептуализира като ценност, която гарантира устойчивост, успех и съхраняване на реда, за разлика от бунта, който често се асоциира с риск, загуба и разрушение. Това ясно проличава в пословици като „С търпене сполучат, без търпене изгубят“, „С търпене всичко се постига“, където търпението е представено като условие за постигане на благоприятен резултат, докато липсата му води до неуспех. В същата семантична парадигма се вписват и изрази като „Страх лозе пази“ и „Повече живеят страхливите от безстрашните“, които допълват представата за търпението чрез близки понятия, като предпазливост, умереност и самосъхранение. Тук страхът не се оценява еднозначно негативно, а се интерпретира като рационален механизъм за избягване на опасности и за съхраняване на живота и постигнатото. По този начин той функционира като коректив на прибързаното и рисково поведение, често свързвано с бунта.

В по-широк аксиологичен план търпението и свързаните с него качества се утвърждават като рационални стратегии, тъй като осигуряват социална стабилност и индивидуално оцеляване. Те се противопоставят на бунта не само като поведенческа алтернатива, но и като ценностен модел, който отдава предпочитание на умереността, съобразяването с обстоятелствата и способността за отлагане на непосредствената реакция.

Покорството също е представено като стратегия за оцеляване – физическото „свеждане“ се превръща в символ на избягване на опасността: „Преклонена (покорена) главица сабя не я сече“. Подобна идея се открива и във „Вол, който не шувърка, не го бодат“ и „Вол, що си влачи хомотът мълком, не го бодат по гърбът“, където образът на вола функционира като емблема на търпеливото, мълчаливо понасяне на тежестта. Тук липсата на съпротива гарантира липса на наказание и нежелани последствия.

Не са малко на брой паремии, в които всяка форма на активно противопоставяне и бунт се интерпретира като неразумно и саморазрушително поведение: „Който дига рогове, он остава без уши“ и „Поискала камилата рогове, че останала без уши“. Сходна е и логиката във „Волът рие пръстта с рогата си, а тя пада на гърба му“, където действието срещу

установения ред се обръща срещу самия действащ субект. Особено показателни са паремияте „Който са меси в триците, изядат го свинъте“ и „Срещу ръжен се не рита“, в които бунтът е безразсъдство, противопоставено на благоразумието. Приоритетът на оцеляването пред героичния, но разрушителен бунт е смисълът на паремията „По-добре жива мишка, а не умрял аслан“. Понякога се стига до крайни форми на прагматична етика в името на самосъхранението: „Покланяй се злomu като светому“ и „Да би мирно седяло, не би чудо видяло (патило)“. Отразен е един традиционен нормативен модел, в който се насърчава адаптивното, предпазливо и умерено поведение.

Паремиологични единици като „Роб се засмива, гроб се не засмива“, „Робу се надей, а гробу недей“ и „Роб се връща, гроб се не връща“ изграждат силна опозиция между „роб“ и „гроб“, която функционира не само като звуково-ритмична фигура, но и като носител на дълбоко аксиологично противопоставяне. В тези паремии робството, търпението се приемат като по-приемлива алтернатива спрямо смъртта, доразвива се вече очертаната ценностна парадигма, като се въвежда още по-категорично противопоставяне между търпението в условията на подчинение и бунта като потенциално фатален риск.

Една друга група паремии въвеждат ясно изразен контрапункт на прагматичния морал на търпението и самосъхранението, като утвърждават ценностна система, в която свободата, достойнството и моралната принципност стоят над самия живот. Те репрезентират „другото лице“ на паремиологичната картина на света – онова, в което бунтът и неподчинението получават положителна аксиологична маркираност. Особено силна е аксиологичната позиция в „Нека гроб, че не роб!“, където се извършва радикално преобръщане на предходната опозиция „роб“ – „гроб“. Смъртта се оказва по-приемлива от живота без свобода, което ясно утвърждава бунта като морално оправдан избор: „Не го е клел баща му да бъде все роб“. Подобна логика се наблюдава и в „За вяра човек и да умре, не е зле“, където се акцентира върху готовността за саможертва в името на висши ценности – вяра, принципи, идентичност. Тук бунтът срещу принудата и потисничеството се мисли като морален дълг, а не като рисковано отклонение. Активното противопоставяне се предпочита пред пасивното подчинение – нагласа, отразена и в поговорката: „По-добре да си бик, че бит, а не вол, че впрегнат“, „По-добре за един ден петел, а не кокошка за месец“. Аналогична ценностна ориентация се открива и в паремията „По-добре на клонче, а не в кафезче“, „Гледай из търница, че не из тъмница“.

В паремията „Който мисли за сетнината, юнак не става“ са поставени в опозиция два поведенчески модела: от една страна – смелостта, спонтанността и готовността за действие, които се асоциират с юначеството и бунтарската нагласа; от друга – благоразумието, разсъдливостта и ориентацията към бъдещата сигурност, които тук се оценяват негативно като фактор за нерешителност и пасивност. Юначеството е една от честите теми в българската паремиологична традиция, върху която се изгражда устойчив героичен модел, неразривно свързан с риска, страданието и понасянето на последствията от активното действие. Една от най-преките формулировки на бунта в традиционната култура се съдържа в паремията „Юнак глава не прекланя“. Бунтарската позиция се представя като неизбежно съпроводена от болка и „рана“: „Юнак прави, юнак тегли“, „Юнак без рана не бива“, „Рана юнака не грози“, но именно чрез това тя придобива морална стойност. В много паремии бунтът се конструира като израз на достойнство и непокорство, но същевременно се мисли като колективно и социално признато действие: „Един юнак не е юнак“, „Добрият юнак е с дружина голяма“, „Тежко на вълк, когото псите не лаят, и на юнак, за когото хората не знаят“.

В българската паремиология БУНТът се представя като концепт с двойствен аксиологичен характер, чието значение се разгръща в диапазон от поведение, ръководено от висши морални принципи и стремеж към справедливост, до опасно отклонение от благоразумната позиция на търпение и умереност. От една страна, той е свързан с достойнство, свобода, непокорство и героична саможертва, при които смъртта или страданието са по-приемливи от подчинението. От друга страна обаче, в редица паремии бунтът се представя като проява на прибързаност, неразумност или разрушителна импулсивност, която може да доведе до хаос, социална дестабилизация и личностни загуби.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Abramowicz, Bartmiński, Chlebda 2009: Abramowicz, M., J. Bartmiński, W. Chlebda. Językowo-kulturowy obraz świata Słowian na tle porównawczym. Założenia programu „A“. – *Etnolingwistyka* 21. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 341 – 342. ISBN 978-83-227-3078-2, ISSN 0860-8032.
- Bartmiński, Chlebda 2008: Bartmiński, J., W. Chlebda. Jak badać językowo-kulturowy obraz świata Słowian i ich sąsiadów? – *Etnolingwistyka* 20, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 11 – 27. ISBN 978-83-227-2850-5.

- Карасик 2020: Карасик, В. И. Восстание: интерпретативная матрица сюжета. – *Язык и культура*. № 50, 41 – 56. УДК 81-119. [Karasik 2020: Karasik, V. I. Vosstanie: interpretativnaya matritsa syuzheta. – *Yazyk i kul'tura*. № 50, 41 – 56. UDK 81-119.] DOI: 10.17223/19996195/50/4.
- Карталова 2024: Карталова, М. Паремийният свят на българина – позитивни тематични полета. *VIII Международная научнопрактическая конференция “SCIENCE and TECHNOLOGIES”*, Алматы, Казахстан, 2024, с. 121 – 128. [Kartalova 2024: Kartalova, M. Paremiyniyat svyat na balgarina – pozitivni tematichni poleta. VIII Mezhdunarodnaya nauchnoprakticheskaya konferentsiya “SCIENCE and TECHNOLOGIES”, Almaty, Kazakhstan, 2024, s. 121 – 128.] ISBN 978-601-332-668-9; DOI 10.24412/2709-1201-2024-121-128.
- Кирилова 2017: Кирилова, Й. Концепт и езикова картина на света. – *Български език* 64 (2017), 1, 68 – 79. [Kirilova 2017: Kirilova, Y. Kontsept i ezikova kartina na sveta. – *Balgarski ezik* 64 (2017), 1, 68 – 79.]
- Маслова 2012: Маслова, В. А. Концепт как способ изучения культуры через язык. – *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики* № 14, Северо-Осетинский государственный университет им. К. Л. Хетагурова, 20 – 25. [Maslova 2012: Maslova, V. A. Kontsept kak sposob izuchenia kul'tury cherez yazyk. – *Aktual'nye problemy filologii i pedagogicheskoy lingvistiki* № 14, Severo-Osetinskiy gosudarstvennyy universitet im. K. L. Hetagurova, 20 – 25. ISSN: 2079-6021.] ISSN: 2079-6021.
- Стойкова 2007: Стойкова, С. *Български пословици и поговорки*. София: ИК „Колибри“. [Stoykova 2007: Stoykova, S. *Balgarski poslovitsi i pogovorki*. Sofia: IK „Kolibri“.] ISBN: 978-954-529-569-0.
- Яворска 2013: Яворска, Г. Европа в украинских текстах (к проблеме вариативности концепта). [Yavorska 2013: Yavorska, G. *Evropa v ukrainских tekstah (k probleme variativnosti kontsepta)*.] – *Etnolingwistyka* 25, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 45 – 58. ISSN 0860-8032.

Речници

- БЕР = *Български етимологичен речник*. София: БАН. 1971–. [BER = *Balgarski etimologichen rechnik*. Sofia: BAN. 1971–.].
- БТР = Л. Андрейчин, Л. Георгиев, Ст. Илчев, Ст. Костов. *Български тълковен речник*, А – Я. София: Наука и изкуство, 1976. [BTR = L. Andreychin, L. Georgiev, St. Ilchev, St. Kostov. *Balgarski talkoven rechnik*, A – Ya. Sofia: Nauka i izkustvo, 1976.]

- Речник на българския език = Геров, Н. *Речник на българския език*. Т. 1, София: Български писател, 1975.
- ФРБЕ 1974 – 1975 = Ничева К., Спасова-Михайлова, С., Чолакова, Кр. *Фразеологичен речник на българския език*. Т. 1 – 2. София: БАН, 1974 – 1975. [FRBE 1974 – 1975 = Nicheva K., Spasova-Mihaylova, S., Cholakova, Kr. *Frazeologichen rechnik na balgarskia ezik*. Т. 1 – 2. Sofia: BAN, 1974 – 1975.]
- РБЕ = *Речник на българския език*. Т. 1, 1979; т. 10, 2000 [<https://ibl.bas.bg/rbe/>]. [RBE = *Rechnik na balgarskia ezik*. Т. 1, 1979; т. 10, 2000 [<https://ibl.bas.bg/rbe/>].
- Речник на книжовния български език на народна основа = *Речник на книжовния български език на народна основа от XVII век (върху текст на Тихонравовия дамаскин)*. София: издателство „Валентин Траянов“, 2012. [Rechnik na knizhovnia balgarski ezik na narodna osnova = *Rechnik na knizhovnia balgarski ezik na narodna osnova ot XVII vek (varhu tekst na Tihonravovia damaskin)*. Sofia: izdatelstvo „Valentin Trayanov“, 2012.]
- СБР = *Старобългарски речник*, т. 1, 1999, София: изд. „Валентин Траянов“. [SBR = *Starobalgarski rechnik*, т. 1, 1999, Sofia: izd. „Valentin Trayanov“.]
- Синонимен речник на съвременния български книжовен език = Димитрова, М., Спасова, А. *Синонимен речник на българския книжовен език*. София: Наука и изкуство, 2004. [Sinonimen rechnik na savremennia balgarski knizhoven ezik = Di-mitrova, M., Spasova, A. *Sinonimen rechnik na balgarskia knizhoven ezik*. Sofia: Nauka i izkustvo, 2004.]
- Этимологический словарь русского языка = Фасмер, М. *Этимологический словарь русского языка*. Т. 1 (А – Д). Москва: Прогресс, 1986. [Etimologicheskiy slovar' russkogo yazyka = Fasmer, M. *Etimologicheskiy slovar' russkogo yazyka*. Т. 1 (А – Д). Moskva: Progress, 1986.]

Уикиречник

[<https://bg.wiktionary.org/wiki/%D0%B1%D1%83%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8/>]
<https://dcl.bas.bg/bulnc/dostap/izteglyane/>]

Електронни източници

Информационен портал за българска неология и лексикология. База данни „Антоними в българския език“ [<https://ibl.bas.bg/neolex/%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8/>].

Национална мрежа за децата. LexTalks IV: Между бунта и закона – тий-нейджърите в България [<https://nmd.bg/event/lextalks-iv-mezhdu-bunta-i-zakona-tijnejdzhariite-v-balgariya/>].

Речко – българския универсален речник в Мрежата [<https://technik.chitanka.info/w/%D0%B1%D1%83%D0%BD%D1%82>].

Славейков, П. Български пословици (Български притчи или пословици и характерни думи) [<https://chitanka.info/book/8612-bylgarski-poslovitsi>].

Prof. Christina Markou, PhD

Democritus University of Thrace

Komotini, Greece

e-mail: cmarkou@hs.duth.gr

ORCID ID: 0000-0002-8001-4933